

אין מוכרין להם במחובר לקרקע (22) —

מנהני מילי, מנין נלמד איסור זה?

אבל מוכר הוא משיקצין אחרי שנקצצו (23).

אמר רבי יוסי בר הנינא:

רבי יהודה אומר: מוכר הוא במחובר — ומתנה עם הגוי על מנת לקוץ.

דאמר קרא [דברים ז]: "כי יביאך ה' אלהיך כ-א אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה, ונשל גוים רבים מפניך: החתי, והגרגשי, והאמורי, והכנעני, והפריזי, והחוי, שבעה גוים רבים ועצומים ממך. ונתנם ה' אלהיך לפניך, והכיתם. החרם תחרים אותם, לא תכרות להם ברית, ולא תחנם" (1).

גמרא

הגמרא מבארת הטעם שאסור למכור לגוים קרקע ומחובר לקרקע.

התנא קמא הוא אף במוכר על מנת לקוץ, והתיר רק בנקצץ ממש. והמשנה היא כדעת רבי מאיר בברייתא שם.

הריטב"א ור"י מלוניל והר"ן כתבו, שהחידוש הוא שאין גוזרים הא אטו הא. כלומר מכירת תלוש אטו מחובר.

והטעם שאסר רבי מאיר למכור על מנת לקוץ, כתב הר"י מלוניל: שמא הגוי לא יקיים את התנאי ולא יקוץ.

1. מקראות אלו נאמרו בשבעה אומות. ובהם כמה מצוות: לא לכרות להם ברית, לא תחנם, לא תתחתן בהם, ולנתן מזבחותיהם. חלק מהמצוות האלו נוהג בשבעה גוים דוקא, וחלק מהן אף בשאר גוים. ועיין תוס' המאריכים לבאר, איזו מהן נוהגת רק בשבעה אומות ואיזו אף בשאר אומות.

ולכל הדעות, שלושת הלאוים האמורים בפסוק "לא תחנם", והמבוארים כאן בסוגייתנו, נוהגים בכל הגוים, ולא דוקא בשבעה אומות. והתוס' מוכיחים כן ממשנתנו, שאמרה סתם עובדי כוכבים, שהלאו הזה נאמר לגבי כל הגוים בארץ ישראל.

ועוד מוכיחים מקושית הגמרא לקמן מרבן שמעון בן גמליאל, שסברה הגמרא שאיסור נתינת חן נוהג בכל הגוים.

אסור למכור מחובר לקרקע —

והטעם שמחובר לקרקע חמור יותר מקרקע, מפני שאפשר לקוץ ולמכור אז למה למכור לו במחובר? מה שאין כן קרקע.

22. מפשטות דברי הגמרא משמע שהוא איסור דאורייתא.

אבל מדברי המאירי משמע שהאיסור הוא מדרבנן.

וזה לשון חידושי המאירי "פירוש: אין צריך לומר שאין מוכרין להם גופו של קרקע, מפני שצריכין אנו להזהר שלא נהא אנו גורמים להושיבם בקרקע בינותינו בארץ ישראל, כמו שנאמרה בתורה, שלא להטעות המון העם באליליהם, אלא אף פירות ותבואה ואילנות המחוברין לקרקע — אין מוכרין להם. שמאחר שכל המחובר לקרקע כקרקע דמי — גזרינן הא אטו הא".

23. הקשו הראשונים: פשיטא?! הרי אין שום טעם לאסור.

הרא"ש [סימן כג] מתרץ, שהם דברי רבי יהודה, וכוונת המשנה היא שמותר למכור על מנת ליקצץ. ולא נחלקו במשנה חכמים ורבי יהודה אלא בברייתא, לקמן דף כ' ב. הרשב"א מתרץ, דבא "לגלות" שמה שאסר

ודרשינן: "לא תחנם" — לא תתן להם "חנייה" בקרקע⁽²⁾.
בכתיב מלא, שהוא לשון "חנייה" —

מאי, מדוע נקט הכתוב בלשון "לא תחנם", שיש במשמעותה לשון "חניית קרקע" —

שמע מינה, אפשר ללמוד מלשון המקרא הוה, תרתי, את שתי הדרשות, גם לשון "חן", וגם לשון "חנייה".

ומקשינן: ואכתי עדיין אין הפסוק מיותר? ?? לדרשה, כי מיבעי ליה נצרך הוא לדרשה אחרת, מלשון "חנם" —

ומקשינן: הרי הפסוק הזה אינו מיותר לדרשה, כי האי "לא תחנם", מיבעי ליה נדרש לדרשה אחרת? —

דהכי קאמר רחמנא, לא תתן להם חן. שלא יאמר אדם "כמה גוי זה נאה"⁽³⁾ [ויבואר לקמן].

ומתצינן: אם כן, אם בא הכתוב ללמד את איסור נתינת חן בלבד, ולכן נקט לשון "חן",

והתוס' מוסיפים "סברא", לפי שבלאוים אלו אין שום טעם לחלק בין גוים אלו לשאר גוים.

2. הגמרא למדה דין זה מדברי הכתוב "לא תחנם". ואילו הרמב"ם בספר המצות [לאוין נא] וביד החזקה [עבודה זרה י ז] כתב שדין זה נלמד ממה שנאמר [שמות כא]: "לא ישבו בארצך". וכך סוברים גם החינוך [מצוה צד] והסמ"ק [לאוין מט]

וכתב הכנסת הגדולה [בספרו דינא דחיין] שהם שני ענינים נפרדים. שהלאו של "לא ישבו בארצך" בא לאסור שלא ניתן להם עצמם לשבת בארץ ישראל, בגופם ובממונם. ואילו הלאו של "לא תחנם" בא לאסור שלא נמכור להם בית או קרקע.

ועיין במהרש"ל בביאורו על הסמ"ג. וכתב החזון איש [שביעית פרק כ"ד אות א] שהמוכר להם קרקע — עובר בשני לאוים האלו.

ויש מהאחרונים הסוברים [עיין שו"ת בית הלוי חלק ג' סימן א] שמצוה זו תלויה במצות תרומות ומעשרות ושאר מצוות התלויות בארץ, ולדעת הראשונים שקדושת הארץ בזמן הזה לגבי מצוות התלויות בארץ היא מדרבנן — גם הלאו של "לא תחנם" הוא מדרבנן.

אבל החזון איש [שם] סובר שאינם שייכים זה לזה, וכתב "שדין זה, בכלל הרצון [של הבורא יתברך] שתהיה הארץ מיושבת מישראל, ולא יחנו בארץ עובדי עבודה זרה. וארץ ישראל, [מעלתה היא] היא גם ב[עת] גלותנו. והרי אנו חייבים בישיבתה ולדור בה [גם] בגלותנו... שהאיסור ליתן להם חנייה בקרקע — הוא מפרטי מצות ביעור עבודה זרה... וביעור עבודה זרה מארצנו, הוא בכל זמן".

ומוכיח כן מלשון הרמב"ם [שם הלכה ג'] האומר שבחוץ לארץ מותר למכור להם "מפני שאינה ארצנו". ואם היה דין זה שייך למצוות התלויות בארץ, פשיטא שאינו שייך בחוץ לארץ, ומה צריך להוסיף לזה את הטעם שאינה ארצנו, כשם שלא כתב הרמב"ם טעם למה חוץ לארץ פטורה מתרומות ומעשרות. —

אבל אם הוא סעיף ממצות "ביעור עבודה זרה", צריך לתת טעם שחוץ לארץ אינה ארצנו, ואי אפשר לבער לנו עבודת אלילים בכל העולם.

3. טעם איסור זה כתב הרמב"ם [הלכות עבודה זרה פרק י' הלכה ד]: "מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים".

וכן כתב הר"ן: "כדי שלא ימשך אחריהם".

דחכי אמר רחמנא, כן ציוותה התורה: לא תתן להם מתנת [של] חנם.

ומתרגינן: אם כן, שבא הכתוב ללמד על איסור מתנת "חנם" — לימא קרא, יאמר בכתוב "לא תחנם". ומכך שכתבה התורה "לא תחנם" — שמע מינה כולהו. אפשר לדרוש את שלושת הדרשות, לא לתת חן, לא לתת מתנת חנם, ולא לתת חנייה בקרקע⁽⁴⁾.

תניא נמי הכי, כן שנינו בברייתא הדורשת שלושת הדרשות משינויי ומדיוקי הפסוק:

נאמר בתורה: "לא תחנם" — ודרשינן מלשון "חנייה": לא תתן להם חנייה בקרקע.

דבר אחר: "לא תחנם" — ודרשינן מלשון "חנייה": לא תתן להם חן.

דבר אחר: "לא תחנם" — ודרשינן מלשון "חנם": לא תתן להם מתנת חנם.

ומה שדרשנו מהכתוב שאסור לתת מתנת חנם לגוי —

הלכה זו גופה, אינה מוסכמת על דעת הכל, אלא תנאי היא, במחלוקת תנאים היא תלויה, ורבי מאיר אכן סובר ש"מותר" לתת מתנת חנם לגוי.

דתניא כמו ששינונו בברייתא:

אמרה התורה [דברים יד]: "לא תאכלו כל נבילה, לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי".

נמצא אתה אומר: אחד גר ואחד עובד

כוכבים — בין בנתינה בין במכירה.

גר, הוא מי שיושב בארץ ישראל וקבל עליו לשמור על שבע מצוות בני נח, ולא נאסרה לו אכילת נבילה. ואנו מצוים להחיותו, כמו שנאמר [ויקרא כה]: "גר ותושב וחי עמך".

ודרשינן: מלשון זה של התורה, אין לי היתר אלא לגר בנתינה, ולעובד כוכבים במכירה דוקא —

היתר לגר במכירה — מניין?

תלמוד לומר: "לגר אשר בשעריך תתננה או מכור".

היתר לעובד כוכבים בנתינה — מניין?

תלמוד לומר: "תתננה ואכלה או מכור לנכרי".

כלומר: רבי מאיר מדייק ממה שכתבה התורה "נתינה ומכירה" באמצע — דרשינן "תתננה ומכור" גם על תחילת הפסוק בגר, וגם על סוף הפסוק בנכרי.

דאם הקפידה התורה דוקא לגר בנתינה ולגוי במכירה, היתה צריכה לכתוב: "תתננה ואכלה לגר אשר בשעריך, או מכור לנכרי".

אלו הם דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: דברים ככתבן כמו שכתבה התורה! — לגר בנתינה ולא ימכרנה ולעובד כוכבים במכירה ולא יתן לו מתנת חנם.

ומה שדרשה הגמרא שאסור ליתן לגוי מתנת

4. כתב רבינו בחיי [שם דברים ז]: "ולמדנו מכאן כמה גדול כח התורה! שהיא נדרשת

חנם, הוא כדעת רבי יהודה⁽⁵⁾.

של רבי יהודה?

הגמרא מבארת את הברייתא, ומקשה:

החזא מה שכתבה התורה "או" בא ללמדנו: "לאקדומי" לתת עדיפות וקדימה לנתינה דגר לפני מכירה דעובד כוכבים, דאם יש לפניו בשעריך גר וגוי, יקדים נתינה לגר, ולא ימכנה לגוי —

שפיר קאמר רבי מאיר? שמשמעות הפסוק הוא, נתינה ומכירה: לגר, ומכירה ונתינה לעובד כוכבים.

וכן דורש רבי מאיר: "לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה" והוא עיקר המצוה, ואם אין גר — "או מכור לנכרי"⁽⁶⁾.

ורבי יהודה אמר לך: אי סלקא דעתך אם עלה על הדעת כמו דקא אמר רבי מאיר — לכתוב רחמנא היתה התורה כותבת: "תתנה ואכלה ומכור", ואז היינו דורשים כדברי רבי מאיר —

ואף שחייב להקדים נתינה לגר, סובר רבי מאיר שלא אסרה התורה נתינה לגוי.

"או" למה לי, למה כתבה התורה: "או" מכור לנכרי, שהוא לשון חילוק —

ורבי יהודה יענה על דרשת רבי מאיר: ביון דגר אתה מצווה להחיותו, כמו שנאמר: "גר ותושב וחי עמך", ובנעני כלומר: גוי [ובמסכת פסחים: ונכרי] אי אתה מצווה להחיותו ואין שום מצווה בנתינה לגוי —

שמע מינה ממה שכתבה התורה "או" נשמע לדרשת רבי יהודה: דברים ככתבן — הוא דאתא, התורה הקפידה דוקא לגר בנתינה ולגוי במכירה.

ומ"סברא" היינו יודעים שצריך "להקדים" נתינה לגר. לכן, "להקדים לא צריך קרא —

ומבררין: ומה יענה רבי מאיר לטענה זו

מתרצים להיפך, שאם התורה היתה כותבת רק "לא תחנם" היינו דורשים "לא תחנם" לאיסור חנייה ולאיסור לתת חן, ולא היינו דורשים איסור "מתנת חנם", ורק אחרי שהתורה אסרה נתינה לנכרי, שייך לדרוש "לא תחנם" לאיסור מתנת חנם.

לכמה טעמים, עד שאפילו תיבה אחת מתפרשת לכמה ענינים, לפי הניקוד..."

ועוד תירץ רבינו אלחנן, שהתורה באה ל"התיר" מכירה לגוי — שלא נאמר שנבילה היא מאיסורי הנאה.

5. הקשו התוס': לרבי יהודה למה לו שני כתובים, גם "לא תחנם" וגם "לגר אשר וכו'". ותירצו שהתורה באה להוסיף "עשה" על "לא תעשה".

וממה שהתורה ציוותה לתת לגר בחנם, אין להוכיח שהותר בהנאה, כי היה סברא לומר שגזירת הכתוב הוא לתת לגר בחנם בלי הנאה.

ועוד תירצו, שאם לא היתה התורה כותבת "לא תחנם" היינו אומרים שמה שכתבה התורה נתינה לגר, כוונתה "נתינה בשכר" והיא מכירה, לכן באה התורה לגלות, שלגוי אסור לתת בחנם, וממילא נשמע שבשכר מותר, ואם כן מה חידשה התורה בגר? מוכרחים לומר שבאה לחדש — לדעת רבי יהודה — לתת לו בחנם. ואילו רבינו אלחנן בתוספותיו והריטב"א

6. הקשה הקהל ליעקב [סימן י], לכאורה שני דברי רבי מאיר אינם עולים בקנה אחד.

הרשע אחד משורי רומי, רק ירק, שחק צחק ובכה. רק — על שהיתה באה מטיפה פרוחה, שחק — [שראה ברוח הקודש] דעתידה המגייירא להתגייר ונסיב לה ורבי עקיבא ישא אותה לאשה. ובכה — על דחאי שופרא בלי עפרא שיופי זה יבלה באדמה.

וקשה על רב ממעשה של רבן שמעון בן גמליאל? (7)

ומתריצין: ורב יענה: רבן שמעון בן גמליאל לא נתן לה "חן", ולא אמר "כמה נאה גויה זו", אלא — אודויי הוא דקא מודה שיבח את הקב"ה על הבריאה היפה שברא בעולמו, ואף על חמור נאה וגמל נאה היה אומר כן! —

דאמר מר כמו ששנינו: הרואה בריות טובות, משבח להקב"ה ואומר: "ברוך ה' שככה בריות יפות אלו ברא בעולמו".

ואין ממעשה זה סתירה לדברי רב.

ולמה כתבה התורה "או"? ללמדנו ל"דברים ככתבן" דוקא לגר בנתינה ולנכרי במכירה.

הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא.

שנינו בברייתא: דבר אחר: "לא תחנם" — לא תתן להם חן.

דבר זה מפייע ליה לרב הוא סיוע לדברי רב

דאמר רב: אסור לאדם שיאמר "כמה נאה עובדת כוכבים גויה זו". והוא הדין ל"גוי".

מיתוכי הגמרא מביאה ברייתא להקשות על דברי רב:

מעשה ברבן שמעון בן גמליאל שהיה על גבי מעלה מדרגה בהר הבית, וראה עובדת כוכבים אחת נאה ביותר. אמר: "מה רבו מעשיך ה'".

ואף רבי עקיבא ראה את אשת טורנוסרופוס

ו"נתינה" לגוי, או שיש לפניו אפשרות של "מכירה" לגר ו"מכירה" לגוי — חייב להקדים ה"נתינה" לגר, או שחייב להקדים ה"מכירה" לגר —

ואין פירושו שחייב לתת בחינם להגר במקום שיכול למכור להגוי. ומתורצת קושיא הנ"ל.

7. כתב הרש"ש הקושיא היא ממה שעשה רבן שמעון בן גמליאל, ולא ממה שעשה רבי עקיבא [וכנראה הכוונה שהרי רבי עקיבא לא "שיבח" אותה, אלא שחק על העובדה שהיא תהיה אשתו]. וכן משמע מלשון הגמרא שהגמרא מתרצת בלשון יחיד: "אודויי הוא דקא מודה".

דממה שאמר רבי מאיר שחייב להקדים נתינה לגר למכירה לגוי, משמע, שאם הגוי בפנינו ורוצה לשלם — חייב לתת בחנם להגר. והטעם, כמו שכתבו התוס': היות ולישראל הנבילה שוה מעט ולגר שוה הרבה, חייב לתת לו בחינם.

אם כן כל שכן כשאין הגוי לפנינו, ואינו ברור שיבוא הפסד להישראל חייב לתת להגר בחנם

ואין התיר רבי מאיר למכור לגר — הרי חייב לתת לו בחנם, אף אם הגוי רוצה לשלם לו?

ומביא שיטת רבינו פרץ [במסכת פסחים כא ב] המפרש: "להקדים נתינה לגר למכירה לנכרי" שאם יש לפניו אפשרות של "נתינה" לגר

מעל מראשותיו, וחרבו שלופה בידו, וטיפה של מרה⁽¹⁰⁾ תלויה בו, כיון שחולה רואה אותו — מזדעזע החולה! ופותח פיו. ומלאך המות זורקה את טיפת מרה לתוך פיו, ממנה מת, ממנה מפריח, ממנה פניו מוריקות!

הרי שאסור להסתכל בנשים?

ומתריצין: אכן, אסור להסתכל, וקדושים האלו לא הסתכלו, אלא קרן זוית הואי כשנכנסו ממבוי למבוי, בפנית הרחובות פגעו מבטם שלא במתכוין באשה, וראו אותם בראיה בעלמא, טרם שהספיקו לעצום עיניהם.

הגמרא מבארת כמה פרטים מהברייתא.

שנינו: ולא יסתכל בבגדי צבע של אשה.

אמר רב יהודה אמר שמואל: אסור להסתכל אפילו כשהבגדים שטוחין על גבי כותל, ולא דוקא כשהיא מלובשת בהם.

אמר רב פפא: איסור זה של הסתכלות בבגדי אשה כשאנים עליה, הוא: ובלבד שהוא מכיר בעליהן, בעלי הבגדים, כלומר: האשה הרגילה ללובשן.

ומקשינן: ולאסתכולי מי שרי האם מותר להסתכל בנשים —

מיתבי: הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה האיסור להסתכל בנשים, ומקשים ממנה על המעשה של רבן שמעון בן גמליאל ורבי עקיבא, שלכאורה הסתכלו.

נאמר בתורה [דברים כג]: "ונשמרת מכל דבר רע"⁽⁸⁾ בא הכתוב ללמדנו, שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, ולא יסתכל באשת איש ואפילו מכווערת.

כ-ב ולא יסתכל בבגדי צבע [של] אשה מפני שזוכר את האשה בבגדיה שהיא מלובשת בהן ומייפים אותה, ומהרהר עליה.

ולא יסתכל בחמור ולא בהמורה ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעופות — בזמן שנוקקין זה לזה.

ואפילו מלא עינים כמו מלאך המות [משל הוא: אפילו אם נמצא במקום נשים, שבכל צד שיפנה יהיה מוכרח להסתכל בהן — גם יעצום עיניו]⁽⁹⁾.

אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים, ובשעת פטירתו של חולה — עומד

שה"שמירה" היא — מכל דבר אשר מביא למקרה לילה.

ועוד כתבו המפרשים: משום שנאמר: מכל דבר "רע" — ודבר זה קראתו התורה "רע". כמו שנאמר [בראשית לד]: "ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'".

9. כן פירש העיון יעקב.

10. כתב התורת חיים: פירוש: טפה של ארס.

כתב התורת חיים: ומה שהביאה הגמרא גם את הסיפור מרבי עקיבא, הוא משום שהוא המשך הברייתא, כדרכה של הגמרא.

אבל גירסת העין יעקב הוא "הוא דמודו" — משמע שהקושיא והתירוץ הם גם ממה שעשה רבי עקיבא.

8. כתב רש"י [עמוד ב']: בתורה נאמר: "ונשמרת מכל דבר רע. כי יהיה כן איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה". לכן, דרשו חז"ל